

Cantio P. D. Xtis (I) Nativitati
Vjj esztendő, vigság szerző, Most kezd ujlni
vjjulással vig örömet akar hirdetni
Hirdeti már a Massiast el jötnek lenni
Legyetek az Ur Istennek mind uj hivei

El mult töllünk az O idő melyben bánkotunk
Banat miat fájdalomra gyakran jutotunk
Jutott hozánk az uj idő melyben vigadjunk
vigassággal Ur Jesusnak gloriát mondjunk

Aldot Jesus dítsd Xtus kedvelly most minket
a Menyekbül, nyuts kegyelmeket (!)
Uj kegyelmeiddel tölts be mi lelkeinket
Lelki (nagy örömmre hívjad te hiveidet)

Magas szép ég felső kék ég dítsérd Uradat
Urád álgyad Nap hol tsillag te meg valtodat
Megtartodnak Meny föld tenger szölly
hosannákat

Hosánna Néked Ur Jesus adj uj napokat³
Ismételjük: a népdalszövegek és a régi
magyar irodalom közötti kapcsolat kutatá-
sához nem általános elvi szempontokat kíván-
tunk leszögezni, hanem inkább gyakorlati
példákon keresztül néhány fontosabb kuta-
tási területre felhívni a figyelmet. Érdeklő-
déssel várjuk a további köteteket, amelyek
bizonyára további ösztönzéseket adnak az
irodalomtudomány számára is.

Stoll Béla

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS ADY ENDRE ÖSSZES VERSEINEK ÚJ KIADÁSÁHOZ

Szépirodalmi Könyvkiadó, 1954. I. 650, II. 694 lap.

A Szépirodalmi Könyvkiadó bibliofil kiadásban kiadta Ady Endre összes verseit. Középső része ez a kötet egy sorozatnak, amelynek első kötete Petőfi Sándor, zárókötete pedig József Attila összes verseit tartalmazza. Eppen időben jelent meg a kötet — Ady Endre összes verseinek hetedik kiadása —, hiszen már évek óta nem adták ki a költő összes verseit.

A mi megjegyzéseinknek az a célja, hogy értékelje és összegezze a kiadás új vonásait, és rámutasson a fogyatékoságokra. Előjáróban szögezzük le: Ady összes verseinek több szempontból ez az eddigi legjobb népszerű kiadása és egy lépés előre a kritikai kiadás felé. Nem mondhatjuk el azonban, hogy minden rendben volna ezzel a kiadással. Nem tudták megnyugtató módon megoldani az Ady-ajánlások közlését. Megjegyzéseink két részre tagolódnak. Először foglalkozunk a kiadás új vonásaival, s utána az ajánlásokat vizsgáljuk meg.

I.

A most megjelent Ady összes versei új vonásai azért igen jelentősek, mert egyrészt a majdani kritikai kiadást készítik elő, másrészt pedig úgy válogattak Adynak »Rövid dalok egyről és másról« című kötetéből, hogy ezzel most már lényegében minden jelentős Ady-vers a legszelesebb olvasóközönség kezébe került.

Földessy Gyulának, az Ady-filológia fáradhatatlan művelőjének az ér-

deme, hogy ez a kiadás komoly előrehaladás, Ady összes versei kritikai kiadásának megteremtéséhez. De nem az első lépés. Irodalomtörténetírásunk nem foglalkozott jelentőségéhez méltóan az 1950-es kiadással, pedig már az is jelentős előrehaladás volt a kritikai kiadás megteremtéséhez vezető úton, s a mostani kiadás már annak eredményeire épül, azt egészíti ki. Földessy Gyula az 1950-es kiadáshoz írt kísérő soraiban a következőkben foglalta össze a kiadás új mozzanatait:

»Ady összes verseinek ez a hatodik kiadása az első, mely lehetőleg hibátlan szöveget nyújt az olvasónak.

... Előrehaladott koromban most, egy újabb Ady-vers-összes kiadásakor, minden aggodalmaskodást félretéve, elmulasztathatlan lelkiismeretbeli kötelességemnek tartottam, hogy kiigazítsak egyes, kétségtelen szövegromlásokat. Javításaim, kivétel nélkül, olyan tudomásokból, észrevévekből, részben Adytól kapott irányításokból eredtek, amiket igazolhatok s rövid időn belül bővebben is igazolni fogok.

Egyes interpunkciós javításokon kívül tizenöt Ady-vers szövegén kellett változtatnom. Ezek a változtatások túlnyomó részben nem érintik lényegesen az eddigi Ady-szövegeket; ezek Ady apróbb elírásainak vagy egészen bizonyos sajtóhibáknak rendbehozásai.

Lényegesebbnek tetszhető változtatást mindössze öt versben tettem: A Dalkisasszonyok násza, Fedjük be a rózsát,

³ A 3. vsz. 4. sorát az Oct. Hung. 706. OSzK-beli kézirat 71. lapjáról pótoltuk.

A sírató síralma, A kíséző házak, s a Legenda címűekben.¹

A Földessy említette versek egyenkénti megvizsgálása meggyőzött bennünket korrigálása jogosságáról. Ezt a munkát folytatta tovább az 1954-es kiadással: egyrészt »Az én ingoványom c. vers második versszaka első sorának kétségtelenül téves »mindig« szava helyett a mondat értelmétől kívánt »olykor«-t iktattam be.²

Másrészt igen lényeges filológiai újdonság, hogy a »Kronikás ének 1918-ból c. vers — Ady eredeti intencióját szem előtt tartva — »A Halottak élén«-kötet »Mag hó alatt«-ciklusából átkerült »Az eltévedt lovas«-ciklusba. Ezek az 1954-es Ady összes kiadás olyan vonásai, amelyekről jogosan mondhatjuk el, hogy lényeges hozzájárulást jelentenek egy kritikai kiadáshoz is.

*

Az olvasóközönség számára talán még nagyobb jelentőségű, hogy a »Rövid dalok egyről és másról« c. kötetből huszonnégy verset felvettek Ady összes versei közé. Ezzel mintegy elismerve azt, hogy ezek jelentős versek és nem maradnak el a velük egy időben keletkezett más Ady-versek mögött.

Az Ady-kiadások egymásutánját végigtekintve érthetjük meg csak ennek jelentőségét. Hosszú volt az út az *első összetől*, — amely még csak a köteteket tartalmazta — az *1943-as kiadáson keresztül*, amelybe már felvették az évek során előkerült, a kötetekből szándékosan vagy feledékenységéből kihagyott Ady-verseket s innen az *1954-es kiadásig*, amely a kötetekben meg nem jelent versek számát a Rövid dalok 24 versével bővíti s huszonötödikként egy eddig ismeretlen Ady-verset is tartalmaz.

Az olvasóközönség előtt ma már teljesen ismeretlen a »Rövid dalok egyről és másról« c. kötet. Ez 1923-ban jelent meg s a költő 174 olyan versét tartalmazza, amelyet maga sem a Parnasszusra szánt, mert — újságok tárcarovatában jelentetvén meg azokat — rendszerint a napi aktualitásokat verselte meg. Valljuk meg azonban, hogy még az Adyval foglalkozó szakemberek sem méltányolták eléggé ezt a kötetet. Túlságosan határt vontak az Új Versek Adyja és a korai Ady között —, ami sok szempontból és főleg Ady költészetének művészi színvonalát illetően teljesen igaz is. Földessy

Gyula azonban jogosan állapította meg a kötet verseiből a »Rövid dalok« elé írt bevezető soraiban, hogy: »Nemcsak a későbbi nagy Ady-költemények ragyogásából verődik fény rájuk, hanem itt-ott belőlük is kivillan, kifényledzik Ady alakja.« — »Valójában ennek a riportter-poézisnak Adyja is a későbbi Ady.«³

Mi is azért üdvözöljük örömmel az összes versek ilyenfajta kibővítését, — az olvasóközönséggel való megismertetés mellett, — mert szigorúan tudományos szempontból is jelentős. A 24 vers 1896. március 20 és 1905. május 7-e között jelent meg, tehát az »Új versek« előtt. Jelentőségük éppen abban van, hogy a fiatal Ady világnézeti és művészi fejlődéséhez adalékokkal szolgálnak s közöltük néhány igazán nagy vers is van, amely a későbbi Ady-versek mellett is megállja a helyét. A »Versek« és a »Még egyszer« kötet mellett még árnyaltabbá teszik az »Új Versek«-hez vezető fejlődést. (S ezen belül különösen a Versekig s a Versektől a »Még egyszer«-ig megtett utat. (Másrészt: a két első kötet túlnyomórészt személyes természetű, Ady magánéletének problémáit boncoló verseket tartalmaz. A »Rövid dalok«-ból — a napi aktualitásokhoz kapcsolódva íródván — több olyan verset emelhettek be az *összesbe*, amelyek a fiatal Adynak a kor nagy kérdéseiben való költői állásfoglalását mutatják. A 24 vers témája egyébként nagyjából rokon a »Versek« és a »Még egyszer« témájával: a szerelmében csalódott ifjú ember mondja el keserveit; elsiratja ifjúságát, amellyel együtt elvesztett boldogsága stb. — Azt azonban, hogy Ady fejlődése szempontjából milyen tanulságosak, néhány példán láthatjuk meg.

1899. június 15-én jelent meg a »Béke« c. verse, amely a politikai élet álbékéjével — a botrányos békességgel — szembe állítja az igazi békét, amelyet csak egy nagy tisztulás, vihar teremthet meg. A verset így fejezi be:

»Földrészünkön nagy tisztulás kell,
Vihar, mely messze-messze zeng
Harc kell, mely igaz békét szüljön,
Mert most hazug a béke, csend!«

Mennyire rokon ez a hang azzal a mondanivalóval, amit egy 1899. január 25-én megjelent színikritikájában fejtett ki Berczik Árpád: Himfy dalai-ról írván: »A mi korunk tagadhatatlanul egy forrongó, át-

¹ Ady Endre összes versei. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1950. 705—706. l.

² Ady Endre összes versei. 1954. 602. l. *Földessy Gyula*: Az Ady-versek kiadásai.

³ Rövid dalok egyről és másról. Ady Endre százhetvennégy ismeretlen verse. Összegyűjtötte Földessy Gyula, Bp. 1923. Földessy Gyula bevezetése.

meneti korszak. Soha annyi ellentét, annyi probléma nem nehezedett egy korra, mint amennyi a mi korunkra.⁴ S a színpad óriásai (Ibsen, Hauptmann) látja az új világ harsonásait. 1899. július 17-én jelent meg »Puskín« című verse, amely egy napihírből született. »Oroszországban egy vasúti igazgató megtiltotta a tisztviselőknek, hogy Puskin ünnepeletetésében részt vegyenek, mert Puskin nem volt — vasúti tisztviselő.« A vers több szempontból jelentős. Először is a leg-hitelesebben vall arról a nagy szeretetről, amellyel Ady a nagy orosz írók — s első-sorban Puskin — iránt viseltetett. Másrészt a téma alkalmas arra, hogy Ady ekkori állásfoglalását a költő és a tömegek viszonyát illetően megfogalmazza. A vers így fejeződik be :

»Oh nagy poéta, büszke lélek,
Ki gyűlölted a tömeget
Ha új bolygódról letekintesz
Bizonynal most is megveded.
De nekünk a szívünk tépi
Ez a hálátlan nemzedék,
Mely nyomorultul meggyalázza
A Puskin drága, szent nevét.«

S állítsuk mindjárt mellé 1 héttel később megjelent (1899. július 24.) »Nyári estén« című frását, mely ugyanazt a gondolatot így fogalmazta meg: »Boldogságot érzek, mert megértem minden dallamos sorát, megértem szívének fájdalmas jajdulását, mert éppen úgy megvetem a tömeget, mint Ő s úgy érzem, úgy vallom a szellem nagyságos célját, jogos büszkeségét, mint vallotta Ő ...⁵

Ez még meglehetősen arisztokratikus álláspont — a századvég költőinek volt sajátja (főleg Reviczkyé), s amely a korból igen jól megmagyarázható —. Ezen az állásponton a publicista Ady mindennapi gyakorlatában már ekkor is túllépett. A két idézet egymásmellé állítása mégis jól mutatja Ady világnézetének egy akkori jellegzetes vonását.

S a fiatal publicistára milyen jellemző az az ars poetica, melyet 1899. augusztus 26-án megjelent »Finále« című versében így fogalmazott meg :

»Az élet harca hangot engem datra,
Az ember-állat marja szívemet;
Közöttük vágyom én a diadalra,
A sír nekem csak nyugvó hely lehet.«

A fent elemzett verseken kívül még jó néhány fontos vers került be az összes versek közé a 24 vers között.

Igen jelentős például a »Nászutazók« — az öreg Jókai szép és bátor védelme második házassága alkalmából; »A márciusi vénekhez« (1905. március 15.), amely már a későbbi nagy márciusi versek előfutárja. (Köszvényország márciusa, stb.) A fent elemzett tanulmányok miatt jelentős a huszonégy vers felvétele az összes versekbe. Biztos kézzel válogatta ki ezeket a szerkesztő. Talán csak még egy verset lehetett volna felvenni: a »Makai halála« címűt, mely bár kissé ironikus hangon szól az ifjú titánokról, emellett azonban a századvég egy jellegzetes költője sorsának is emléket állít.

Az összes versekben közzé tettek egy új — most felfedezett — Ady-verset is. Címe: »Noé bárkája«. 1905. január 25-én jelent meg a Budapesti Naplóban — »y« — jelzéssel, azaz ugyanazzal a szignóval, mint a január 22-én ugyanott megjelent »A cári-ágyú filozófáé«. A vers az 1905-ös januári választások alkalmából íródott s a választásokból győztesen kikerült koalíciót gúnyolja a tarkaságáért, a »Noé bárkája«-szerűségéért. A verset olvasva, nem érezzük bizonyítottnak Ady szerzőségét. A versnek költőileg nincs olyan sajátos Ady színe, mint pl. »A cári ágyú filozófáé« címűnek. Pusztán az teheti valószínűvé Ady szerzőségét, hogy ő a koalíciót kezdettől támadta, mert világosan látta, hogy az »úri ribillió« s forradalmiságának semmi köze a népben valóban meglevő forradalmisághoz, sőt: demagógiájával épp azt van hivatva levezetni. Helyesebb lett volna előbb folyóiratban közzétenni a verset, s ha a szakértők véleménye Ady szerzősége mellett szólt volna, akkor felvenni Ady összes versei közé.

Még egy apróság, amit azonban szintén helyeslünk: a »Margita élni akar« c. verses regényt, amelyet az eddigi kiadások a Függelékben közöltek, most »A menekülő Élet« és »A magunk szerelme«-kötet között helyezték el, így tehát az is beépült az időrendbe, s ezzel Ady fejlődési képébe.

II.

Amennyire örömmel üdvözöltük a kiadás előbb elemzett új vonásait, annyira nem tudunk egyetérteni az ajánlások közlési módjával. Teljes következetlenséget, zürzavart árul el a kiadás ezen a téren. Három ajánlást közölnek: a »Rengj csak föld« (Tisza Istvának). »A mezőhegyesi háború« (Vezérkarunk főnökének) és a »Vágyni hogy szeretné« (Kafka Margitnak) ajánlását — azzal az elvi megokolással, hogy csak »néhány olyan

⁴ Ady Endre Válogatott cikkei és tanulmányai, Bp. 1954. 13. l.

⁵ Ady Endre: Vallomások és tanulmányok, 1944. 131. l. (kiemelés tőlem — V. J., Ő = Reviczky Gyula)

ajánlást» közölnek, »amelyek szervesen hozzá tartoznak a vers szövegéhez, mondanivalójához.« De kérdezzük: miért tartozik hozzá jobban, szervesebben »A mezőhegyesi háború«-hoz írt Ady-ajánlás a vershez, mint pl. az »Új tavaszi sérengszemle« ajánlása — (a Galilei-körhöz) —, amit viszont elhagytak.

Ahhoz, hogy ezt a problémát megnyugtató módon tudja rendezni egy következő kiadás, foglalkoznunk kell röviden Ady ajánlásaival.

Az Ady vers-ajánlások túlnyomó többségét az olyan jellegűek alkotják, ahol vers és ajánlás együtt született meg, — egymást magyarázzák — illetve, ahol — ha nem is képeznek szerves egységet — az ajánlásnak (mely néha pusztán név) irodalomtörténeti értéke van.

A vers és ajánlás szerves egységének, egyszerű keletkezésének jellemző példája a *Hatvany Lajos*-nak dedikált »Hunn, új legenda« c. vers és ajánlása. Ady így dedikálta a verset: »Hatvany Lajosnak küldöm szeretettel és hálával azért, mert szeret, bánt és félt«. Ez a vers Ady ars poeticájának ragyogó megfogalmazása s hitvallás mellett, hogy az élet több minden művészetnél. A vers megértéséhez ismerni kell történetét. »A magunk szerelme«-kötet megjelenése után — 1913 tavaszán — Hatvany levélben fejezte ki aggályát Ady előtt: nem látott fejlődést az előző Ady-kötetekhez mérve s úgy látta, hogy Ady csak a költői tehetségéből nem neveli eléggé magát s éppen ezért művészi koncentrációját, nagyobb műgondot kívánt a költőtől. Ez a gyakorlatban lényegében az élettől való izolálódást jelentett volna. A verset olvasva lehet látni, hogy az polemikus, valaki véleményével szemben íródott. A mi új olvasóközönségünk azonban hogy értse meg helyesen — irodalomtörténetileg is — az ajánlás nélkül a verset? Az ajánlást közölni kellett volna, sőt emellett egy rövid, magyarázó jegyzetet is az olvasók tájékoztatására.

Legalább ilyen bántó a *Léda*-ajánlások elhagyása. Ady az »Új Versek«-et, valamint a »Két szent vitorlás« és a »A szerelem titkai« ciklusokat ajánlotta *Lédának*. A *Léda*-ajánlások a legszebb prózai Ady-szövegek közé tartoznak. Nem is idézem most az *Új Versek* közismert ajánlását, hanem inkább »A szerelem titkai« ciklus ajánlására vessünk egy pillantást: »Kérem az én régi s egyetlen asszonyomat: fogadja el jajgató szolgájától ezeket az olykor felújjongó, de mindig síró, mindig a régi s mindig miatta kelt énekeket.« Ez a szöveg is, de emellett a többi is vall arról, hogy *Léda* mit jelentett ezekben az években Ady életében. (A Kiadó talán csak nem erkölcsi megfontolásból hagyta el ezeket? Csak hogy akinek tetszik pl. »A könnyek

asszonya«, az ne akarja eltitkolni, hogy az *Léda* hatására született vers.)

Igen sokat mondanak azok az ajánlások, amelyeket Ady íróársaihoz, barátaihoz írt. Ezek között is különösen jelentősek a *Móricz Zsigmond*-hoz írottak. Gondoljunk csak »A Magunk szerelme« ajánlására; »Móricz Zsigmondnak, a rámtelen versek nagy magyar poétájának s a gyönyörű bőségek hősenek ne legyen kellemetlen ez a könyv.« Hasonló joggal idézhetnénk a »Város megvétele után« ajánlását *Bródy Sándornak*, vagy a »Nő-kergető, fényes hazugság« c. versét *Kaffka Margitnak*. A Minden Titkok versei c. kötetét. *Hatvany Lajosnak*, vagy a »Ki látott engem« kötetét *Ignotusnak*. S milyen jellemző Ignotus ars poétikájára egy másik ajánlott vers »Szép a Szépa«. S mennyire jellemző az édes jó poétát, Szép Ernőt is a neki dedikált vers: »A gyermekség elégiája«. Elhagyhatjuk-e a *Földessy Gyulának* írt Ady-ajánlást, amely egy életre programot szabott Földessynek. »Kedves jó Földessy Gyulámnak, az Ady-versek poéta-adminisztrátorának«, a »Mégint nagy vizekre« c. vershez.

Vagy idézzük azt a néhány ajánlást, amelyeket harcos társainak küldött. Pl. »A harcunkat megharcoltuk« ciklust — a Nyugatnak s minden harcostársának vagy a »Kétféle velszi bárdok« olyan sokatmondó ajánlását. »Azoknak a poéta társaimnak, akiknek az élet s a magyar élet több a poézisnál.«

S milyen sokat elárul a »hitetlenül hívő« Adyról a »Rendben van Úristen« ciklus ajánlása: »Azoknak a bús valakiknek, akik hitetlenül is az úristent keresik — hívő bús gerjedelemmel s remény nélkül.«

Az idézetek után kell még bizonyítanom, hogy itt minden ajánlás az Ady-prózának egy-egy kis remeke? Lemondhatunk-e mi Adynak csak egy soráról?

Szabad-e elhagyni annyira nyilvánvalóan vershez tartozó ajánlásokat, mint pl. a »Lakodalmi köszöntő távolból« ajánlását *Kabos Ilonkának*, vagy a »Fehér lány virág-kezei«-ét ugyanahhoz — avagy a »Lesz más lakodalom«-ét *Csinszka*-hoz.

S mennyivel többet mondana az olvasónak a »Dal a Hazugság-házról« c. vers, ha egy jegyzetben megmagyaráznák, hogy az a Pavlik, akinek Ady ajánlotta, rendőrfelügyelő volt, s — Tisza házelnöksége idején — személyesen vezette ki az ellenzéki képviselőket a Házból. A vers eme sorai »Száz zsandárunk és katonánk vigyáz — Minden vásárolt, zsoldos úri bőre«: innen érthetők meg egészen pontosan. Mi indokolja vajon a »Véres panorámák tavaszán« c. ciklus, vagy a »Vendégség Bottlyán vezérel« c. vers ajánlásának elhagyását? Ezeket a verseket Ady politikai harcostársaihoz írta. Talán szégyel-

nünk kell a Galilei-kört, avagy talán Justh Gyuláról ne ismerjük el, hogy az adott politikai viszonyok között — a választójogért való küzdelemben — haladó szerepet játszott s pontosan az volt, aminek Ady látta: egy bomlott korszak bomlasztója?

S ahol nem írt szöveget, csak névszerint ajánlotta a verseket: Horváth János, Osvát Ernő, Ignotus, Schöppflin Aladár, Babits Mihály, Kernstock Károly, Rippl Rónai, Krudy Gyula, Reinitz Béla, Kuncz Aladár, Bölöni György, Révész Béla, Nagy Endre, Oláh Gábor talán érdemtelenné váltak arra, hogy ajánlás örökítse meg — Ady összes verseiben — a nevüket? Az ajánlások egy lényegesen kisebb részét teszik ki azok, amelyeket szüleinek, öccsének, vagy volt tanárának, illetve más közeli ismerőseinek írt. Ezek beszédesen vallanak a melegszívű, szeretetre vágyó költőről. S mindössze néhány ajánlása van olyanokhoz, akiknek a neve ma már teljesen ismeretlen s legfeljebb ezután tudjuk kideríteni, hogy milyen szerepet játszottak Ady Endre életében.

S végül — kétségtelenül — van az Ady-ajánlásoknak egy fájó pontja. Néhányan azok közül, akiket Ady bizalmával ennyire kitüntetett, azóta hűtlenné lettek a zászlóhoz és Ady nevéhez. Ezeknek az ajánlásoknak a száma összesen is alig tíz. A Kiadónak abban igazsága van, hogy azokat, akik megtagadták a tegnapi önmagukat, vagy akikről Ady már esetleg akkor is rosszul tájékozódott, — nem ismerte meg igazi valójukat — ne népszerűsítsük mi Ady Endre nevével, — de ennek nem az a módja, hogy e néhány

ajánlás miatt lemondjunk Ady összes többi ajánlásáról.

Mi lenne itt a megnyugtató megoldás? Népszerű kiadásról s nem *kritikairól* van szó, — amellyel szemben természetesen olyan igénnyel lépünk fel, hogy a szerző utolsó akaratához híven közölje a műveket s az ajánlásokat — (még ha néhányat esetleg jegyzetben is). (Népszerű kiadásánál is az lenne a legjobb megoldás, ha minden ajánlást közölnének s a *problematicusokat* jegyzetelnék.) *Mindenesetre azonban feltétlenül közölni kell az összes irodalomtörténetileg jelentős és személyes mondanivalójú ajánlásokat, amelyeket az első és második csoportban tárgyalunk, — s amelyek az olvasóközönség szempontjából is jelentősek — és legalább jegyzetben utalni kell a főszerzőben nem közölt Ady-ajánlásokra is.* Meg kell itt jegyeznünk, hogy az 1950-es kiadás az ajánlások közlését sokkal jobban oldotta meg, mint a mostani, bár az sem volt teljesen kielégítő, mert az utószóban csak általánosságban utalt az elhagyott ajánlásokra s nem sorolta fel azokat személyekhez szólóan. Miért nem ezt a gyakorlatot folytatták tovább és tették volna azt elfogadhatóvá?

Ezeknek a megjegyzéseknek nem a mindenáron való gáncsoskodás volt a célja, hiszen elég részletesen méltattuk a kiadás pozitív vonásait. Megjegyzéseinkkel segítséget akartunk nyújtani a Kiadónak ahhoz, hogy Ady Endre összes verseit — a nagy költőhöz méltóan — a lehető legjobb kiadásban vigye a széles olvasóközönség elé.

Varga József

MIKSZÁTH KÁLMÁN: ÍRÓI ARCKÉPEK

Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1953. — Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Bisztray Gyula. 215 lap.

Mikszáth Kálmán írói arcképei, irodalmi tanulmányai és ítélet-megnyilatkozásai összes műveinek *Jubileumi Kiadásában* szét-szórva jelentek meg. Maga az író szigorúan megrostálta nemű műveit s a Jubileumi Kiadás 32 kötetébe aránylag keveset vett fel belőlük. A Hátrahagyott Iratok 18 kötetében (főleg *Az én ismerőseim*, *Az én halottaim*, a Tudós írások, *A sajtó ábrázatomról*, a *Szeged könyve*, valamint a *Dekameron* és az *Anekdoták* kötetében) körülbelül minden megjelent, amit a kiadás megjelentekor közzé lehetett tenni. Az előttünk levő kötet egészben örvendetes jelenség, mert e kötetek anyagának felhasználásán kívül 19 olyan tanulmányt is közöl, amelyek a Hátrahagyott Iratok megjelenésének idején dúlt

Révai—Franklin-féle kapitalista profitmarakodás miatt ebben a hagyatéki sorozatban nem jelenhettek meg. Gondolunk itt a Magyar Regényírók bevezetéseire, amelyeknek megjelenése arra az időre esett, (1906. január 1. után), midőn Mikszáth minden megjelent munkájának kiadását a Franklin-Társulatnak adta el. Ezek a tanulmányok tehát a fenti kötet anyagát különösen hűzöptőlóvá.

Meg kell azonban mondanunk, hogy Mikszáth e munkái a valóságban másként fogandók fel, mint ahogy azt a nyomtatásban előbb és később megjelent nyilatkozatok mutatják. Akik Mikszáth oeuvrejének fejlődését mintegy átéltek, nem joggal tanul hűzöptőlóvá volna e zektől a dara-